

Gyorsvélemény statútum-ügyben

Készséggel és örömmel teszek eleget dr. Sárvári János kolléga, egyesületi könyvtárunk őre arra irányuló meg-tisztelő felhívásának, hogy nyilvánít-sak én is véleményt azzal a kisnyom-tatvány-antikvitással kapcsolatban, amely „A Magyar Erdész-Egyesület Alapszabályai” címet viseli. S amely vásárlás útján nemrég került egyesü-letünk birtokába. Előrebocsátom, hogy jelenleg csak egy gyorsvéleményt tudok nyújtani, mert a másolatban megkapott dokumentumot még nem tudtam behatóbban megvizsgálni. (Más szóval: fenntartom magamnak a téve-dés jogát.)

1. Mindenekelőtt gratulálok dr. Ádámfi Tamás kollégának, amiért ezt a ritka és becses dokumentumot a zsúfolt könyvpiacon éles szemmel felfedezte és aukciós tapasztalatait latba vetve, könyvaukción meg is tudta azt szerezni Egyesületünk számára. S köszönet ille-ti egyesületi vezetőinket is, amiért nem haboztak a gyors döntést meghozni a megvásárláshoz szükséges pénzfordít-ás dolgában. Megbocsáthatatlan ballépés lett volna elszalasztani ezt a lehető-séget egy olyan okmány esetében, amelyből évtizedet alatt is jó, ha egyet-len példány felbukkan. S amelynek je-lentőségét másfél évszázados történel-mi múltra visszatekintő Egyesületünk szempontjából nem lehet eléggé hang-súlyozni.

2. Megítélésem szerint dr. Sárvári János a rendelkezésre álló informá-ciókból kiindulva logikai alapon jól határolta be a dokumentum lehetsé-ges keletkezési idejét az 1851–1862 közötti évtizedre. Mindazonáltal a nyomtatvány eléggé talányos, kérdé-seket vet fel és ezt a jellegét csak fo-kozza a rajta olvasható két kis kézira-tos feljegyzés. Ez a talányosság lehető-vé teszi, hogy az elemző olvasó he-lyenként kissé eleressze a fantáziáját, s hipotéziseket állítson fel a dokumen-tum eredetével kapcsolatban.

3. Azt, hogy tervezetről és nem elfo-gadott alapszabályzatról van szó, való-színűsíti, hogy sehol sem szerepel rajta hitelesítő záradék: hely, időpont és az egyesület képviselőre feljogosított képviselő neve, esetleg kézjegye (is). Ebben az esetben a 7. §-ban feltüntetett első elnök, vagy legalább az elnökök

valamelyike. Sajnos, az egyesület szé-kelyét sem tünteti fel az okmány.

A tervezet-jelleg mellett szólhat az a tény is, hogy hitelesítő személy helyett a dokumentum végén „A magyar erdész-egyesület bizottmánya” aláírás szerepel. A „Bizottmányok” című II.V. fejezetben írtak alapján feltételezhetjük, hogy ez egy alapszabály-előkészítő alkalmi bi-zottság volt, amely a kis nyomtatvány-ban adta közre megbízatásának ered-ményét.

4. A kérdés az, hogy ki lehetett ez a megbízó? A megválaszolásban előbbre vihetnek az okmányra kézzel írt, dr. Sárvári János által már boncolgatott év-számok.

Úgy vélem, hogy a statútum nyom-dai tipográfiája, nyelvezete, a funkció-náriusok megnevezésére alkalmazott régies szóhasználat (ügyviselő, titok-nok, tollvivő), továbbá az ország köz-pontjaként Budapest helyett Pest meg-jelölése alapján az egyik lehetséges ol-vasatként számításba vehető 1894-es évszámot elvethetjük.

Kizárhatónak vélem az 1874-es év-szám-olvasatot is. Akkorra ugyanis az Országos Erdészeti Egyesület már jócs-kán megerősödött, alapszabályai jól is-mertek, saját közlönyének céljára pedig egy évvel korábban megvásárolta az "Erdészeti Lapok"-at. A nevét 1862-ben Magyar Erdész-Egyletre magyarosított Ungarischer Forstverein (röviden: U.Fv.) ekkorra már nyomtalanul eltűnt szakmai közéletünkéből.

5. Megítélésem szerint az 1857-es év-számon is átléphetünk az előzőek isme-retében. Ebben az évben különösebb esemény nem történt az egyesületi élet-ben. Az U.Fv. is megerősödve, zavartalanul működött az Osztrák Birodalmi Erdészeti Egyesület (Österreichischer Reichforstverein) magyar tartományi tag-egyesületeként és éppen a hazánkra is kiterjesztett 1852. évi birodalmi erdőtör-vény bevezetésének feladataival volt el-foglalva. A statútumot érintő fejlemény nem történt.

6. A fantáziát jobban megmozgatja az „Esztergom 1844” (esetleg 1847) fel-jegyzés, mert számomra ez a leginkább valószínűsíthető olvasat. Akkoriban ugyanis már működött egy erdészeti egyesületi formáció hazánkban: a gróf Széchenyi István által 1825-ben Pesti

Lófuttató Társaságként alapított, 1834-ben az Országos Magyar Gazdasági Egyesület (OMGE) nevet felvett civil szervezet 1842-ben létrehozott Erdésze-ti Szakosztálya.

Most nincs arra terjedelmi lehetőség, hogy behatóbban foglalkozzunk ennek a szakosztálynak a tevékenységével. A lényeg: igen tiszteletreméltó munkát fejtett ki, s kiváló szakembereket tömörített. Az elnöke pl. Greiner Lajos volt. Megítélésem szerint a legjobb úton volt ahhoz, hogy mihamarabb önálló szake-gyesületté fejlődjön. Ennek szükségsé-gé már a levegőben lógott és méltó is lett volna a kb. 27%-os erdősültségű történelmi Magyarországon fölöttébb perspektivikus nemzetgazdasági ága-zatnak ígérkező erdőgazdálkodáshoz. Maga az U.Fv. első elnöke, gróf König-segg-Aulendorf Gusztáv pruszkai föld-birtokos is leírta 1851-ben: „Már 1848-49-ben, sőt '50-ben szó volt az egyesü-let megalakításáról, de az országban uralkodó állapotok ezt eddig nem tet-ték lehetővé.” (Erdészeti Lapok, 2010/3. szám, március, 101.p.)

7. Ámde itt van még a dokumentu-mon az évszám mellett feljegyezve az „Esztergom” városnév is. Mégpedig ma-gyarul, a korabeli német „Gran” név he-lyett.

Ha folytatjuk az iménti gondolatsort és – joggal – feltételezzük, hogy a szak-ma legjavát ekkor már intenzíven fog-lalkoztathatta a szervezkedés, az önálló szakegyesület létrehozásának gondola-ta, akkor ehhez Esztergom, mint hely-szín jó feltételeket jelentett. Ne feledjük: a képzett erdészeti szakemberek több-sége akkoriban az intézményi és magán-nagybirtokokon dolgozott (ezek tudták megfizetni).

A nagybirtokok között is az egyik legnagyobb volt a római katolikus egy-ház, azon belül annak esztergomi ér-seksége (+ az ottani főkapitány). Mind-kettő központja Esztergom volt, erdészeti szempontból a primáciai jószág-kormányzóság. Ott nyugodt körülmé-nyek között, megfelelő számú és köz-életi súlyú szakember közreműködés-vel, pénzügyi és infrastrukturális felté-telek birtokában lehetett megkezdeni az előkészítő munkát. Első lépésben egy általános jellegű alapszabály-ter-vezet kidolgozását és nyomdai sokszo-rosítását azért, hogy kellő számban szétküldhető legyen tagtoborzás és

egyben szélesebb körű megvitatás céljából.

8. Ez a logikai-időbeli megközelítés most már mindenképpen a Sárvári kolléga által is valószínűsített, 1851. június 30-án Esztergomban megalapított első önálló magyarországi erdészegyesületre, az Ungarischer Forstverein-re tereli a figyelmet, mint a státútumok kibocsátójára.

Összehasonlítva a szóban forgó dokumentumunkat az U.Fv. 1851. október 21-22-i (második) közgyűlésén kidolgozott német nyelvű alapszabályzatával (Statuten für den Ungarischen Forstverein), azonnal szembetűnik a két okmány nagyfokú, akár az azonosság fogalmát is kimerítő hasonlósága.

Mindkét irat – azonos címeikkel – két főrésze, majd mindegyik főrész további öt-öt fejezetre tagolódik. A második főrész – mai kifejezéssel élve – az egyesület ügyviteli szabályzata. A főrészek és a fejezeteken belüli paragrafusok száma (20+17) is teljesen megegyezik. A német és a magyar nyelvű szöveg egybevető elemzését még nem tudtam teljesen elvégezni, de első áttekintésre az azonosság a szövegek tekintetében is fennáll. A főrész- és fejezetcímek szövege azonos.

Az előadottak alapján nemigen lehet kétséges, hogy dokumentumunk az U.Fv. státútumainak magyar nyelvű változata.

9. Az okmány keletkezésének időpontját illetően azonban a bizonytalanság még ezek után is fennáll. A szabadságharc előtt készített szövegről van-e szó, amit 1851-ben csak elő kellett újra venni és gyorsan németre fordítani? Vagy az 1851 októberében alkotott szöveg magyar fordításáról? Vagy esetleg a Sárvári kolléga által is említett 1860-as évek elejéről, amikor az U.Fv. vezetősége – a változó külső-belső körülmények nyomására – már erőteljes intézkedéseket tett az egyesület megmagyarosítására?

Ezt az utóbbi variánst látszanak alátámasztani az I.IV.12.§.b) pontban írtak: az egyesület a mondanivalóit a kiadványaiban német és magyar nyelven kívánta terjeszteni. Ez a két nyelvű publikálás azután meg is felelt az 1860-as évek egyesületi gyakorlatának, szemben az '50-es évek kizárólagos német nyelvhasználatával.

10. Az 1850-es évek elejére datálásnak ellentmondani látszik az a körülmény, hogy akkor még tombolt az osztrák

önkényuralom, a hivatalos nyelv a német volt. Az alapszabályzatot német nyelven kellett benyújtani jóváhagyásra a hatóságoknak, a Helytartótanácsnak. S ez így is történt: 1851. december 13-án hagyta jóvá Albrecht főherceg, a magyar tartomány kormányzója.

Amint egy kortárs, *Roxer Vilmos* írta később egy visszaemlékezésében: „Erős a hitem, miszerint az akkori kormány alatt valószínűsített nem nyertek volna.” (Erdészeti Lapok, 1882. 148.p.)

11. Van azonban egy bökkenő, ami mégis csak az 1850-es évek elejére tereli az okmány keletkezésének időbeli behatárolását. Mégpedig az I.IV.18.§. Ez a paragrafus ugyanis kimondja, hogy az egyesület céljainak elérése érdekében egy saját erdészeti folyóiratot szándékozik indítani, mihelyt csak lehetséges lesz. Addig is azonban a bécsi „Vierteljahrs-Zeitschrift für Forstwesen” című időszakos (negyedéves) folyóiratot, s a pesti „Gazdasági Lapokat” (s esetleg még más alkalmas hírlapokat is) fogja közlönyéül használni.

Az 1851. évi Statuten-ben ugyanezen a helyen ugyanez a szöveg szerepel, csak természetesen német nyelven.

Az U.Fv. 1854-től azután meg is indította és a továbbiakban rendszeresen megjelentette saját értékes szakfolyóiratát „Mittheilungen des Ungarischen Forstvereins” címmel. Ezért ez után az időpont után kiadott egyleti alapszabályzatban az említett megfogalmazású paragrafust elhelyezni, más publikációs fórum után nézni már értelmetlen lett volna. Az okmánynak tehát 1854 előtt kellett keletkeznie!

12. Az időbeli meghatározás szempontjából maradt még egy variálási lehetőségünk: az a bizonyos 1844-es (esetleg 1847-es) évszám.

Nem óhajtánék egy olyan irányú eszmefuttatásba kezdeni, hogy a dokumentumban esetleg már az 1840-es évek közepén megindult magyar erdészegyesület-alapítási szervezkedés tagtoborzási propagandakellékét lássuk. Nem akarok a felfűtött képzelet által hajtván a tényektől elszakadni és ingoványos talajra lépni.

Ugyanis itt is van egy kicsiny, de kevéssé megkerülhetetlen bökkenő: a már említett I.IV.18.§., amely az egyesület egyik lehetséges, igénybe veendő kommunikációs szócsövének a „Gazdasági Lapok”-at említi.

A probléma az, hogy legjobb tudomásom szerint a „Gazdasági Lapok” kiadását csak 1850-ben indították meg. Tehát nem lehetett hat évvel korábban az alapszabályokban egyesületi sajtóorgániumként megjelölni!

13. Összefoglalva az elmondottakat: az valószínűsíthető, hogy a vizsgált dokumentum az 1851-ben Esztergomban alapított Ungarischer Forstverein státútumának tervezete lehet. Esetleg lehet végleges, de nem hitelesített szövege is, mivel nem tartalmaz olyan előírást, amely más külföldi (cseh, osztrák) erdészegyesülettel kapcsolatos társulásra utalna; márpedig ez a felvetés az alakuló közgyűlésen dőlt el, nemleges jelleggel. Ez a tény az időbeli behatárolást még tovább szűkítheti 1851 irányában, mivel 1852-ben az U.Fv. mégis belépett az Osztrák Birodalmi Erdészeti Egyesületbe.

Utolsó feladatként azt az ellentmondást kellene megfejteni, hogy ha az okmány 1850-51-ben keletkezett, akkor miként jelenhetett meg nyomtatásban magyar nyelven? A szigorú cenzúra ezt aligha engedélyezte volna. Többféle tipp lehetséges; a megválaszolást a T. Olvasóra bízom.

14. Zárszóként annak a véleményemnek adok kifejezést, hogy ez az igen ritka, értékes és fontos okmány mindenképpen megérdemli a további alapos tanulmányozást. Ilyen talányos esetekben egy bűnügyi vizsgálathoz hasonló szívszűrés, aprólékos nyomozó munkával kell sok kis információmorzsát összegyűjteni, a hipotéziseket szelektálni és végül a bizonyosság szintjére emelni.

Szükségesnek látszanék ebbe a munkába bevonni a Habsburg Monarchia polgári jogában és egyesületi jogában járatos jogtörténészt, a 19. század magyar történetére (különösen a reformkorra és a neoabszolutizmus korszakára) specializálódott történészt, a régi könyvek és történelmi kisnyomtatványok terén járatos könyvtárost, antikváriusokat stb. (Segítene például, ha most is tudnánk, hogy milyen környezetből került a dokumentum az aukcióra bocsátó antikváriumba.)

Szép eredmény lenne, ha az OEE fennállásának 150. évfordulójára a szóban forgó okmánnyal együtt több más vitatott témában is tisztábban látnánk egyesületünk megalakulásának történelmi előzményeit.

Dr. Király Pál

az OEE tiszteletbeli tagja